

HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNDE DEPRESİF BELİRTİLER VE UMUTSUZLUK DÜZEYİ İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

FACTORS RELATED to the LEVEL of DEPRESSIVE SYMPTOMS and HOPELESSNESS in NURSING STUDENTS

Nesrin Çunkuş¹ , Pelin Karaatlı Tikbaş² , Filiz Adana³ , Hülya Arslantaş⁴

¹Pamukkale Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi, Denizli

²Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Aydın

³Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Aydın

⁴Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Aydın

Teslim Tarihi:27.05.2020

Kabul Tarihi:27.05.2021

Sorumlu Yazar: Nesrin Çunkuş, Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi, Çamlaraltı Mahallesi, Kınıklı caddesi, No: 37, Denizli/Türkiye, Email: ncunkus@pau.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı; hemşirelik öğrencilerinde umutsuzluk ve depresif belirti düzeyinin belirlenmesi ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkilerinin araştırılmasıdır.

Gereç ve Yöntemler: Tanımlayıcı araştırmanın örneklemini 204 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmanın verilerini toplamak için Kişisel Bilgi Formu, Beck Depresyon Envanteri, Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin Beck Depresyon Envanteri puan ortalaması 12.725 ± 5.885 ; Beck Umutsuzluk Ölçeği puan ortalaması 4.833 ± 4.180 olarak belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin cinsiyet, ders başarı algısı, kendini yalnız hissetme durumu ve arkadaşlarıyla sorun yaşama durumu özelliklerine göre Beck Depresyon Envanteri puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p < 0.05$). Katılımcıların cinsiyet, ders başarı algısı, kendini yalnız hissetme durumu ve aileyle ilişki durumu özelliklerine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p < 0.05$). Beck Depresyon Envanteri puanları ile Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişki saptanmıştır ($p < 0.05$).

Sonuçlar: Öğrencilerinin cinsiyet, ders başarı algısı, kendini yalnız hissetme, kişiler arası ilişki durumu özellikleri açısından umutsuzluk ve depresyon düzeyleri arasında farklılık olduğu ve öğrencilerin depresyon ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Bu çalışma; öğrencilerin ileride sağlıklı birey ve kaliteli bakım yapabilen hemşireler olabilmeleri için hemşirelik eğitiminin yeniden gözden geçirilmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencisi, depresyon, umutsuzluk

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to determine the level of hopelessness and depressive symptoms among nursing students and to investigate their relationship with sociodemographic variables.

Material and Methods: The sample of descriptive research consisted of 204 nursing students. Personal Information Form, Beck Depression Inventory, Beck Hopelessness Scale were used to collect the data of the study.

Results: Beck Depression Inventory score average of the students in the study was determined as 12.725 ± 5.885 and the average score of Beck Hopelessness Scale was 4.833 ± 4.180 . The difference between the Beck Depression Inventory mean scores of the nursing department students according to their gender, course achievement perception, feeling alone and having problems with their friends was found to be statistically significant ($p < 0.05$). The difference between the Beck Hopelessness Scale mean scores of the participants according to gender, perception of course success, feeling alone and relationship with the family was found statistically significant ($p < 0.05$). A moderate positive correlation was found between Beck Depression Inventory scores and Beck Hopelessness Scale scores ($p < 0.05$).

Conclusion: It was concluded that there was a difference between the levels of hopelessness and depression among nursing students in terms of gender, perception of course success, feeling alone, interpersonal relationship status, and there was a relationship between students' depression and hopelessness levels. This study is important for revising nursing education so that students can become healthy individuals and nurses who can provide quality care.

Keywords: Nursing student, depression, hopelessness

GİRİŞ

Üniversite dönemi, gençlerin bağımsızlık ve kimlik kazanma çabalarının devam ettiği, üniversite yaşamının beraberinde getirdiği problemlerle mücadele edildiği ve kişilerarası ilişkilerin sürekli değişim gösterdiği erişkinliğe geçiş dönemidir (Çam, Engin ve Uğuryol, 2012; Rickwood, Deane, Wilson ve Ciarrochi, 2005). Üniversitede okuma hakkı elde edenler üniversiteyi kazanma sevincinin yanında; aileden ayrılma, yeni arkadaş ve çevre edinme, yalnız kalma korkusu, ekonomik güçlükler, yurt hayatına alışma ve çalışma hayatı ile ilgili endişe gibi birçok problemle karşılaşır. Öğrenciler; çevresel faktörler, ders başarıları ve sağlık sorunları nedenleriyle umutsuzluk, yetersizlik ve depresyon yaşayabilirler (Dil ve Aykanat Girgin, 2016; Güngörmüş, Okanlı ve Kocabeyoğlu, 2015; Kuzay, 2019).

Hemşirelik öğrencileri, akademik sorumluluklara ve üniversite yaşamının zorluklarına ek olarak; yoğun klinik uygulamalar, terminal dönemdeki hastaya bakım verme, ölüme tanık olma, bulaşıcı hastalıklara maruz kalma ve sağlık profesyoneli veya akademik personel ile iletişim problemleri gibi sorunlar yaşayabilmektedir (Fairbrother, Nicole, Blackford, Nagarajan ve McAllister, 2016; Öner Altıok ve Üstün, 2013; Stephens, 2013). Öğrencilerin eğitim döneminde yaşadıkları bu stresörler, mesleki gelişimlerini ve sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu dönem öğrencilerin problem çözme ve düşünme becerilerini olumsuz etkileyerek akademik başarılarını düşürmekte ve kendilerini yalnız, çaresiz, mutsuz, umutsuz, desteksiz ve güvensiz hissetmelerine yol açabilmektedir (Edwards, Burnard, Bennett ve Hebden, 2010; Pulido, Augusto ve Lopez, 2012). Hemşirelik öğrencilerinin eğitim dönemi boyunca depresyon gibi bazı psikiyatrik bozuklukların görülme sıklığının yüksek olduğu belirtilmektedir (Güler ve diğerleri, 2014; Öner Altıok ve Üstün, 2013).

Depresyon; çökkün bir duygudurum içinde bireyin duygu, düşünce ve davranışlarında yavaşlama, mutsuzluk, umutsuzluk, yetersizlik, güçsüzlük ve keyifsizlik gibi belirtilerin yaşandığı bir sendromdur (American Psychiatric Association [APA], 2013; World Health Organization [WHO], 2018; Vasconcelos ve De Martino, 2017). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin de dahil olduğu sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmaların çoğunda öğrencilerin büyük bir kısmının depresif belirti gösterdiği belirtilmektedir (Gümüş ve Zengin, 2018; Herrero, Sábado ve Benito, 2013; İskender, Dokumacıoğlu, Kanbay ve Kılıç, 2018). Hemşirelik öğrencilerinde depresyon sıklığının değerlendirildiği bir meta analiz çalışmasında; Asya, Avrupa, Kuzey ve Latin Amerika, Arap

Devletleri'nde yürütülen çalışmaların değerlendirilmesi sonucu elde edilen kanıtlarda hemşirelik öğrencilerinin yaklaşık %34'ünün depresif belirtiler yaşadığı bildirilmiştir (Tung, Lo, Ho ve Tam, 2018). Ayrıca ülkemizde üniversite öğrencilerinde yapılan farklı çalışmalarda depresyon görülme sıklığı %21.2 ile %38.3 arasında (Günay, Akpınar, Poyrazoğlu Aslaner, 2011; Özdel, Bostancı, Özdel ve Oğuzhanoğlu, 2002; Ulaş, Tatlıbadem, Nazik ve Sönmez, 2015) bildirilmektedir. Depresyonda klinik tablonun bir parçası olarak yer alan ve hemşirelik öğrencilerinin gelişim alanlarını etkileyen önemli problemlerden birisi de umutsuzluktur (Cunningham, Gunn, Alladin ve Cawthorpe, 2008; Güler ve diğerleri, 2014).

Umutsuzluk; bireylerin hiçbir zaman başarısızlıklarını yenemeyeceğine ve problemlerini çözemeyeceğine inanması, yaşantılarına yanlış yorumlar eklemesi ve hedefine erişebilmek için çaba göstermediği halde olumsuz sonuçlar beklemesi olarak tanımlanmaktadır. Umutsuzluk sonucunda çökkün duygudurum ve intihar gibi ruhsal problemler ortaya çıkabilmektedir (Taslak ve Işıkkay, 2015). Sağlık Yüksekokulu'nda okuyan Hemşirelik ve Sağlık Memurluğu Bölümü son sınıf öğrencilerinin iş bulma kaygılarına ilişkin umutsuzluk düzeylerinin belirlendiği bir çalışmada; öğrencilerin öğrencilerin işsizlik konusunda kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Dereli ve Kabataş, 2009).

Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve yaşadığı depresif belirtilerin tespit edilmesi ve bu değişkenlerin ilişkili olduğu faktörlerin ortaya konulması açısından önemlidir. Toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve tedavi etme sorumluluğunu üstlenecek olan öğrenci hemşirelerin bireysel ve mesleki uygulamalardan kaynaklanan stresörler ile etkili bir biçimde baş edebilmeleri, hayatlarındaki hedef ve düşüncelerini gerçekleştirme gücüne güvenme konusunda daha umutlu olabilmeleri, mesleki uygulamalarında daha etkin ve kaliteli hizmet sunabilmelerine katkı sağlayabilir (Dil ve Aykanat Girgin, 2016; Güngörmüş ve diğerleri, 2015; Şahin ve Buzlu, 2017). Literatürde, hemşirelik öğrencilerinde depresyon (Gümüş ve Zengin, 2018; İskender ve diğerleri, 2018; Chen ve diğerleri, 2015; Cheung ve diğerleri, 2016; Çekiç, 2019) ve umutsuzluk düzeylerini (Dil ve Aykanat Girgin, 2016; Taslak ve Işıkkay, 2015; Yalçın ve Açıkgöz, 2014) etkileyen etmenlerle ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak depresyon, umutsuzluk düzeyleri ve ilişkili olduğu faktörleri araştıran bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Buna bağlı olarak; bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinde umutsuzluk ve depresif belirti düzeylerinin belirlenmesi ve sosyodemografik

değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; Hemşirelik öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri nasıldır? Hemşirelik öğrencilerinin depresif belirti düzeyleri nasıldır? Hemşirelik öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili faktörler nelerdir? Hemşirelik öğrencilerinin depresif belirti düzeyleri ile ilişkili faktörler nelerdir? sorularına yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Örneklem

Kesitsel araştırmanın evrenini Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde bir ilin kamu üniversitesinde 2014-2015 Eğitim-Öğretim Bahar döneminde öğrenim gören 384 hemşirelik bölümü öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmada örneklem seçim yöntemine gidilmemiş çalışmaya katılmak isteyen öğrenciler alınmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen 204 (%54) hemşirelik öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmaya başlamadan önce; çalışma ile ilgili gerekli izinler ve öğrencilerden yazılı onam alınmıştır. Çalışmaya dahil edilme kriteri olarak 18 yaş ve üzeri olma ve Türkçe okuyabilme olarak belirlenmiştir.

Ölçüm Araçları

Veri toplamak amacıyla; Kişisel Bilgi Formu, Beck Depresyon Ölçeği (BDE) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Alanyazın çalışmaları incelenerek hazırlanan ve öğrencilerin sosyodemografik özelliklere ait bilgilerini içeren anket formu toplam 15 sorudan oluşmuştur (Dil ve Aykanat Girgin, 2016; Gümüş ve Zengin, 2018; Herrero ve diğerleri, 2013; İskender ve diğerleri, 2018; Chen ve diğerleri, 2015; Cheung ve diğerleri, 2016).

Beck Depresyon Envanteri (BDE): BDE, 1961 yılında Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. 21 maddelik ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması 1988 yılında Hisli tarafından yapılmıştır. Maddeler dört derecelik kendini değerlendirme cümlesinden oluşmaktadır. Ölçekten 0-63 arasında toplam puan alınabilmektedir. Toplam puanın yüksekliği depresyonun şiddetini göstermektedir. Ölçekten alınan 0-9 puan minimal düzeyde; 10-16 puan hafif düzeyde, 17-29 puan orta düzeyde ve 30-63 puan şiddetli düzeyde depresif belirtilerin olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Hisli'nin çalışmasında Cronbach alfa katsayısı 0.80 olarak saptanmıştır (Hisli, 1988). Bu çalışmada Cronbach alfa katsayısı 0.78 olarak bulunmuştur.

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Ölçek, 1974 yılında Beck ve arkadaşları tarafından bireylerin

umutsuzluk düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması Seber, Dilbaz, Kaptanoğlu, Tekin tarafından yapılmıştır. Ölçek; 11 doğru, 9 yanlış anahtar yanıtı olan 20 doğru-yanlış önermeden oluşmuştur. 2, 4, 7, 9,11, 12, 14,16, 17, 18, 20. sorulara verilen yanıt evet ise 1 puan;1, 2, 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19. sorulara verilen cevaplar hayır ise 1 puan alınmaktadır. Bunların dışındaki cevaplarda ise "0" puan alınmaktadır. Elde edilen toplam puan "umutsuzluk" puanını oluşturmaktadır. Kişiler aldıkları puana göre; 0-3 Minimal, 4-8 Hafif, 9-14 Orta, >15 şiddetli umutsuzluk düzeyinde kabul edilir. Seber ve arkadaşlarının çalışmasında Cronbach alfa katsayısı 0,86 olarak saptanmıştır (Seber, Dilbaz, Kaptanoğlu ve Tekin, 1993). Bu çalışmada Cronbach alfa katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur.

Veri Toplama

Araştırma grubuna Kişisel Bilgi Formu, BDE ve BUÖ uygulanmıştır. Uygulama araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Veriler öğrencilerin ders programlarına uygun olan ders saatlerinde sınıflarda toplanmıştır. Öğrenciler formu yaklaşık 15-20 dakikada cevaplamışlardır.

İstatiksel Analiz

Verilerin analizinde yüzdellik, ortalama, standart sapma, minimum, maksimum, Shapiro Wilk Testi, Kruskal Wallis, Varyans Analizi, Mann Whitney U testi ve Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Veriler toplanırken hemşirelik öğrencilerine araştırmanın amaçları açıklanmış ve araştırmaya katılma konusunda zorlama yapılmamıştır. Çalışmanın yapılması için kurum izni ve çalışma kapsamına alınan öğrencilerden yazılı onam alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %77.0'i (n=157) kadın ve %70,6'ı (n=144) 1. sınıf olup; yaş ortalamaları $20.03\pm 1,90$ 'dir. Katılımcıların %78,9'u (n=161) çekirdek aileye sahip olup, %78.4'ü (n=160) kentte ve %40.7'si (n=83) iki kardeş olarak yaşamaktadır. Öğrencilerin %70.6'sının (n=144) ekonomik durumunun gelir gidere denk olduğu %41.7'sinin (n=85) eğitim süresince evde ailesiyle yaşadığı ve %75'inin (n=153) ders başarı algısının orta seviye olduğu belirlenmiştir. Araştırmadaki öğrencilerin %74.5'i (n=152) eğitim süresi dışında sosyal aktivitelere katılmakta, %39.2'si (n=80) kendini girişken olarak tanımlamakta ve %52'si (n=106) kendini yalnız hissetmemektedir. Katılımcıların %53.5'inin (n=109) sağlığını iyi olarak tanımladığı, %82.4'ünün (n=168) ailesiyle

ilişkilerinin iyi olduğu ve %90.7'sinin (n=185) arkadaşlarıyla ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamadığı bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin demografik özellikleri (n=204)

Demografik özellikler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	157	77
Erkek	47	23
Sınıf		
1. Sınıf	144	70.6
4. Sınıf	60	29.4
Aile tipi		
Çekirdek	161	78.9
Tek ebeveyn	11	5.4
Geniş	32	15.7
Yaşadığı yer		
Kırsal	44	21.6
Kent	160	78.4
Kardeş sayısı		
Tek kardeş	14	6.9
2 kardeş	83	40.7
3 kardeş	60	29.4
4 ve üzeri kardeş	47	23
Ekonomik durumu		
Gelir giderden az	45	22
Gelir gidere denk	144	70.6
Gelir giderden fazla	15	7.4
Eğitim süresince Yaşadığı Yer		
Evde, yalnız	6	2.9
Evde arkadaş ile	50	24.5
Evde aileyle	85	41.7
Yurtta	63	30.9
Ders başarı algısı		
Düşük	20	9.8
Orta	153	75
Yüksek	31	15.2
Sosyal aktivite durumu		
Hayır	52	25.5
Evet	152	74.5
Yalnız hissetme durumu		
Yalnız değil	106	52
Yalnız	82	40.2
Çok yalnız	16	7.8
Kendini tanımlama		
Çekingen	74	36.3
Atılgan	50	24.5
Girişken	80	39.2
Sağlığını tanımlama		
Kötü	8	3.9
Orta	87	42.6
İyi	109	53.5
Aileyle ilişki Durumu		
Kötü	7	3.4
Orta	29	14.2
İyi	168	82.4
Arkadaşlarıyla sorun yaşama durumu		
Hayır	185	90.7
Evet	19	9.3
	Min-Max	Ort±SS
Yaş	18-25	20.03±1.90

Çalışmadaki öğrencilerin; BDE puan ortalaması 12.725±5.885; BUÖ puan ortalaması 4.833±4.180 olarak belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin BDE ve BUÖ puan ortalamaları (n=204)

	Alınabilecek min-max değerler	Alınan min-max değerler	Ort±SS
BDE	0-63	0-43	12.725±5.885
BUÖ	0-20	0-19	4.833±4.180

Hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaş, sınıf, aile tipi, kardeş sayısı, sosyal aktivite durumu, eğitim süresince yaşadığı yer, kendini tanımlama ve aileyle ilişki durumu özelliklerine göre BDE puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Katılımcıların cinsiyet, ders başarı algısı, kendini yalnız hissetme durumu ve arkadaşlarıyla sorun yaşama durumu özelliklerine göre BDE puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p<0.05$) (Tablo 3).

Hemşirelik öğrencilerinin yaş, sınıf, aile tipi, kardeş sayısı, sosyal aktivite durumu, eğitim süresince yaşadığı yer, kendini tanımlama ve arkadaşlarıyla sorun yaşama durumu özelliklerine göre BUÖ puan ortalamaları açısından anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$). Çalışmadaki öğrencilerin cinsiyet, ders başarı algısı, kendini yalnız hissetme durumu ve aileyle ilişki durumu özelliklerine göre BUÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4). BDE puanları ile BUÖ puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişki saptanmıştır ($r=0.520$, $p=0.000$) (Tablo 5).

TARTIŞMA

Hemşirelik öğrencilerinde umutsuzluk ve depresif belirti düzeylerinin belirlenmesi ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğu kadındır. Türkiye’de hemşirelik 1920’lerden itibaren kadın mesleği iken günümüzde sayısı kadınlara göre az da olsa erkekler tarafından da tercih edilmektedir. Araştırmadaki öğrencilerin çoğunluğu derslerde başarısını orta seviye olarak belirtmişlerdir. Yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin akademik başarı durumlarının orta düzeyde olduğu bildirilmiştir (Kahyaoğlu Süt, Küçükakaya, Cumur ve Özdemir, 2019). Bu literatür bilgisi çalışma bulgumuzu destekler niteliktedir.

Tablo 3. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin demografik özelliklerine göre BDE puan ortalamalarının dağılımı (n=204)

Demografik Özellikler	Beck Depresyon Ölçeği		
	$\bar{X} \pm SS$	Test Değeri	P
Cinsiyet			
Kadın	14.27±5.31	-0.836	0.040*
Erkek	12.23±7.35		
Sınıf			
1. Sınıf	12.81±6.16	-0.177	0.859
4. Sınıf	12.50±5.18		
Aile tipi			
Çekirdek	12.43±5.77		
Tek ebeveyn	12.63±6.16	2.608	0.271
Geniş	14.21±6.18		
Kardeş sayısı			
Tek kardeş	11.57±4.91		
2 kardeş	11.87±4.17		
3 kardeş	12.91±6.53	3.471	0.325
≥4 kardeş	14.31±7.47		
Eğitim süresince yaşadığı yer			
Evde, yalnız	16.00±8.14		
Evde, arkadaşla	12.38±6.21	2.812	0.421
Evde aileyle	12.52±5.00		
Yurtta	12.95±6.51		
Ders başarı algısı			
Düşük	19.50±8.58		
Orta	12.06±4.69	18.70	0.000*
Yüksek	11.61±6.46		
Sosyal aktivite durumu			
Hayır	13.75±6.68	-0.964	0.335
Evet	12.37±5.56		
Yalnız hissetme durumu			
Yalnız değil	11.71±5.52		
Yalnız	12.84±5.42	19.873	0.000*
Çok yalnız	18.81±7.04		
Kendini tanımlama			
Çekingen	13.32±5.94		
Atılgan	13.52±7.06	3.243	0.198
Girişken	11.67±4.85		
Aileyle ilişki durumu			
Kötü	14.57±6.13		
Orta	13.68±6.27	0.862	0.650
İyi	12.48±5.81		
Arkadaşlarıyla sorun yaşama durumu			
Hayır	12.66±5.66		
Evet	16.05±6.90	-2.835	0.005*
Yaş		r=0.510	0.468

*p<0,05, SS: Standart Sapma, \bar{X} : Ortalama

Çalışmadaki öğrencilerin depresyon belirtileri hafif düzeyde bulunmuştur. Literatürde yapılan bazı çalışmaların araştırma bulgumuzla uyumlu olduğu görülmektedir (İskender ve diğerleri, 2018; Hür ve diğerleri, 2014; Papazisis, Nicolaou, Tsiga, Christoforou ve Sapountzi-Krepia, 2014; Tekir, Yaşar, Çevik, Dikoğlu ve Kaymak, 2018). Araştırmadaki öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri düşük bulunmuştur. Literatürde hemşirelik öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin belirlendiği çalışmalarda öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin düşük olduğu bildirilmiştir (Dil ve Aykanat Girgin, 2016; Yalçın ve Açıköz, 2014; Üstün ve diğerleri, 2014). Üniversite öğrencileriyle yapılan başka bir çalışmada; hemşirelik öğrencilerinin umutsuzluk

düzeyleri Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre düşük bulunmuştur (Üstün ve diğerleri, 2014). Çalışma bulgumuz alanyazın çalışma bulgularıyla uyumlu görünmektedir. Hemşirelik öğrencileri öğrenimleri süresince birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Fakat bu sorunlarla etkin baş edebilmeyi ve problemleri çözebilmeyi öğrenmektedirler. Ayrıca öğrenciler tarafından hemşirelik bölümünün iş garantisi olan bir meslek olarak görüldüğü de söylenebilir. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin mezun olduktan sonra iş garantisinin olmayacağı konusunda farkındalıklarının olmasının umutsuzluğun en belirleyici faktörlerinden biri olduğu bildirilmektedir (Üstün ve diğerleri, 2014; Şahin, 2011). Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda; hemşirelik öğrencilerinin akademik yaşantı zorluklarına rağmen geleceğe umutla bakabildiğini söylemek mümkündür.

Tablo 4. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin demografik özelliklerine göre BUÖ puan ortalamalarının dağılımı (n=204)

Demografik Özellikler	Beck Depresyon Ölçeği		
	$\bar{X} \pm SS$	Test Değeri	P
Cinsiyet			
Kadın	5.10±4.10	-2.543	0.011*
Erkek	3.77±4.17		
Sınıf			
1. sınıf	4.03±3.99	-0.237	0.812
4. sınıf	4.20±4.64		
Aile Tipi			
Çekirdek	4.06±4.20		
Tek ebeveyn	3.81±3.34	0.770	0.962
Geniş	4.25±4.43		
Kardeş Sayısı			
Tek kardeş	3.71±4.30		
2 kardeş	3.68±3.76		
3 kardeş	4.05±4.10	2.357	0.502
≥4 kardeş	4.93±4.91		
Eğitim Süresince Yaşadığı Yer			
Evde, yalnız	5.16±3.65		
Evde arkadaşla	4.22±4.44	1.025	0.795
Evde aileyle	4.11±4.23		
Yurtta	3.82±4.02		
Ders Başarı Algısı			
Düşük	6.85±4.77		
Orta	4.07±4.09	17.143	0.000*
Yüksek	2.35±3.34		
Sosyal Aktivite Durumu			
Hayır	4.42±4.57	-0.465	0.642
Evet	3.96±4.05		
Yalnız Hissetme Durumu			
Yalnız değil	3.33±3.57		
Yalnız	4.47±4.51	11.535	0.003*
Çok yalnız	7.06±4.85		
Kendini Tanımlama			
Çekingen	5.09±4.84	5.207	0.074

Atılğan	3.34±3.26		
Girişken	3.61±3.89		
Aileyle İlişki Durumu			
Kötü	8.28±6.36		
Orta	5.13±4.48	7.162	0.028*
İyi	3.72±3.92		
Arkadaşlarıyla Sorun Yaşama Durumu			
Hayır	3.88±4.02	-1.786	0.086
Evet	5.90±5.25		
Yaş		r=1.203	0.993

Tablo 5. Hemşirelik öğrencilerinin depresyon ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki (n=204)

	Beck Umutsuzluk Ölçeği	
	r	p
Beck Depresyon Ölçeği	0.520	0.000*

*p<0.05. r: Spearman Korelasyon testi.

Kadın öğrencilerin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer alanyazın çalışma sonuçlarının araştırma bulgumuz ile uyumlu olduğu görülmektedir (Aylaz, Kaya, Dere, Karaca ve Bal, 2007; Roberts, Glod, Kim ve Houchell, 2010). Kadınlarda hormonal faktörler, genetik duyarlılık, tiroid hastalıkları, menstruasyon gibi biyolojik etmenlerin yanında; sosyal imkânlar, şiddete maruz kalma, pasif ve bağımlı olmayı öğrenme, girişken olması konusunda baskılanma, kadına atfedilen toplumsal rol ve beklentiler (eşe karşı sorumluluklar, ev işlerin, çocuk doğurma, çocuk yetiştirme), ayrımcılık, işsizlik ve düşük sosyoekonomik düzey gibi riskler sebebiyle depresyon gelişme olasılığının daha fazla olduğu bilinmektedir (Ulaş ve diğerleri, 2015; Albert, 2015; McIntosh, Gillanders ve Rodgers, 2010; Parker ve Brotchie, 2010). Ders başarısını kötü olarak ifade eden hemşirelik öğrencilerinin depresyon ve umutsuzluk düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Üniversite öğrencilerine yönelik yapılan benzer çalışmalarda depresif belirtilerin görülmesi ile ders başarısı arasında ilişki bulunmuştur (Ulaş ve diğerleri, 2015; Khanekeshi ve Basavarajapp, 2011; Scholder, Lawlor, Propper ve Windmeijer, 2012). Öğrencilerin derslerinde başarılı hissetmesi kendilerini gerçekleştirdiklerini düşünmelerine katkı sağlıyor olabilir. Bilinçli olarak derslerine önem veren öğrenci daha fazla doyum sağlayacak ve derslerinde başarılı olacaktır. Bu bağlamda depresif belirti göstermenin azalacağı söylenebilir. Arkadaşlarıyla sorun yaşayan ve kendini yalnız hisseden hemşirelik öğrencilerinin daha çok depresif belirtiler gösterdiği görülmektedir. Üniversite öğrencileri; sosyal çevre, fiziksel çevre, arkadaşlarının tutum ve davranışları, kültürel özellikler ve fikir/düşünce farklılığı gibi nedenlerle arkadaşlarıyla sorun yaşayabilmektedir (Khanekeshi

ve Basavarajapp, 2011). Bu sebeple öğrenciler geleneksel düzene ve kendilerine yabancılaşabilmekte; kendilerini yalnız hissedebilmektedir. Yalnızlık; umutsuzluk, mutsuzluk, isteksizlik ve çaresizlik duyguları içeren ve kişiye acı veren bir durum (Scholder ve diğerleri, 2012) olması nedeniyle hemşirelik öğrencilerinin depresif belirtiler göstermesine neden oluyor olabilir. Üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve depresyon arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu gösteren çalışmaların (Daniel, 2013; Hayley ve diğerleri, 2017) olması çalışma bulgumuzun literatürle uyumlu olduğunu göstermektedir. Çalışmamızda ailesiyle sorun yaşayan bireylerin daha umutsuz olduğu görülmektedir. Bayram ve arkadaşları tarafından öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada ailesiyle iletişim problemi yaşayan öğrencilerin umutsuzluk düzeyinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Bayram, Yüceloğlu Keskin ve Derebaşı, 2016). Aile; çocuğun gelişiminde toplumsal becerilerin kazanılmasında, davranışlarını yönlendirmesinde, doğru ve yanlış öğrenmesinde ve cinsel kimliğini kazanmasında çok önemlidir (Karakuş, 2017). Bu bağlamda ailesiyle sorun yaşayan bireylerin toplumsal, sosyal ve mesleki yaşamında kendini mutsuz, çaresiz ve umutsuz hissetmesi kaçınılmaz bir bulgu gibi görünmektedir. Araştırmadaki öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri yükseldikçe depresyon düzeyleri de yükselmektedir. Umutsuzluk; bireyin amacına ulaşmasına engel olur. Ayrıca mutsuzluk, karamsarlık, keyifsizlik, etkisiz stres yönetimi, tükenmişlik, depresyon ve hatta intihara yol açabilir (Vasconcelos ve De Martino, 2017). Sağlıkla ilgili okullardan mezun olan öğrencilerin okudukları bölüme iş garantisi bir meslek olarak bakmalarına rağmen artan kontenjanları, fazla mezun sayılarının olması (Dereli ve Kabataş, 2009) öğrencilerde iş bulma endişesi yaratabildiği ve az da olsa öğrencilerde umutsuzluk duygusu oluşturduğu söylenebilir.

Sınırlılıklar

Araştırma verileri araştırmada kullanılan ölçeklerin sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ayrıca çalışmanın sadece bir üniversitenin sağlık yüksekokulunda öğrenim gören hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirildiğinden, sonuçlar yalnızca araştırmanın örnekleme genellenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma; hemşirelik öğrencilerinde umutsuzluk ve depresif belirti düzeyinin belirlenmesi ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkilerinin araştırılması amacıyla planlanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin cinsiyet, ders başarı algısı, kendini

yalnız hissetme, kişilerarası ilişki durumu özellikleri açısından umutsuzluk ve depresyon düzeyleri arasında farklılık olduğu ve öğrencilerin depresyon ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Hemşirelik bölümü öğrencilerdeki depresyon ve umutsuzluk düzeyinin saptanması ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi, bu duruma yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu çalışma sonuçlarına göre; hemşirelik eğitiminde öğrencilerin bireysel ve mesleki uygulamalardan kaynaklanan stresörler ile etkili bir biçimde baş etme, hedef ve düşüncelerini gerçekleştirme gücüne güvenme konusunda daha umutlu olabilme ve sosyal destek ile ilgili daha etkin yöntemleri kazanmalarını sağlayacak öğrenme ortamları oluşturulması; öğrencilerin arkadaşları ile vakit geçirebileceği ve etkileşimde bulunabilmesine yardımcı olabilecek sosyal imkânların oluşturulması önerilebilir.

Gençlerin sağlığı korunup geliştirildikçe ve yeterli bir biçimde desteklendikçe daha sağlıklı bir toplum olma yolunda kendi geleceğini yükseltilere çıkaracaktır. Bu hedefe ulaşmak için hemşirelik öğrencilerinin sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden desteklenmesi, onların biyopsikososyal açıdan sağlıklı olmalarını sağlayacaktır. Böylece kaliteli bir gençlik ve eğitim süreci geçirmiş olan hemşirelik öğrencilerinin mesleki yaşantılarında daha sağlıklı, başarılı, üretken kaliteli bakım sunabilen birey olarak topluma büyük katkı sağlayacağı söylenebilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek

Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

KAYNAKÇA

- Albert, P. R. (2015). Why is depression more prevalent in women? *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, 40(4), 219-221.
- American Psychiatric Association, (2013). *DSM-V Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. 5th ed. Washington, DC: Author.
- Aylaz, R., Kaya, B., Dere, N., Karaca, Z., ve Bal, Y. (2007). Sağlık yüksekokulu öğrencileri arasındaki depresyon sıklığı ve ilişkili etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(1), 46-51.
- Bayram, L., Yüceloğlu Keskin, D. Ö., ve Derebaşı, D. G. (2016). Analysis of hopelessness levels of the students studying in the faculty of sports sciences in terms of numerous variables. *Niğde University Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 10(3), 434-442.
- Demirbilek, M. (2012). Yurtlarda kalan öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri, arkadaşlık ilişkileriyle bağlantılı sorunları ve çözümüne yönelik bir model

- denemesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 1-24
- Chen, C. J., Chen, Y. C., Sung, H. C., Hsieh, T. C., Lee, M. S., ve Chang, C. Y. (2015). The prevalence and related factors of depressive symptoms among junior college nursing students: A cross-sectional study. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 22(8), 590-598.
- Cheung, T., Wong, S. Y., Wong, K. Y., Law, L. Y., Ng, K., Tong, M. T., ... Yip, P. S. (2016). Depression, anxiety and symptoms of stress among baccalaureate nursing students in Hong Kong: A cross-sectional study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(8), 779.
- Cunningham, S., Gunn, T., Alladin, A., & Cawthorpe, D. (2008). Anxiety, depression and hopelessness in adolescents: A structural equation model. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 17(3), 137.
- Çekiç, Y. (2019). *Kişilerarası ilişkisel rol analizi (KAİRA)'nin hemşirelik öğrencilerinin depresyon düzeyleri, stresle başa çıkma tarzları ve toplumsal cinsiyet rol tutumlarına etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çam, M. O., Engin, E., ve Uğuryol, M. (2017). Üniversite öğrencilerinde benlik gelişimi ve güven duygusu. *Journal of International Social Research*, 10(51), 508-514.
- Daniel, K. (2013). Loneliness and depression among university students in Kenya. *Global Journal of Human-Social Science Research*, 13(4), 11-18.
- Dereli, F., ve Kabataş, S. (2009). Sağlık yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin iş bulma endişeleri ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 26(1), 31-36.
- Dil, S., ve Aykanat Girgin, B. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin öfke, umutsuzluk, stresle baş etme düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 7(3), 121-128.
- Edwards, D., Burnard, P., Bennett, K., ve Hebden, U. (2010). A longitudinal study of stress and self-esteem in student nurses. *Nurse Education Today*, 30, 78-84.
- Fairbrother, M., Nicole, M., Blackford, J., Nagarajan, S. V., ve McAllister, L. (2016). A new model of clinical education to increase student placement availability: The capacity development facilitator model. *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*, 17(1), 45-59.
- Güler, M., Demirci, K., Karakuş, K., Kişioğlu, A. N., Zengin, E., Yozgat, Z., ... & Yılmaz, H. R., H. (2014). Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde umutsuzluk-depresyon sıklığı ve sosyodemografik özellikler arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Uluslararası Temel ve Klinik Tıp Dergisi*, 2(1), 32-37.
- Gümüş, F., ve Zengin, L. (2018). Hemşirelik öğrencilerinde anksiyete, depresif belirti sıklığı ve ilişkili faktörler. *Van Tıp Dergisi*, 25(4), 527-534.
- Günay, O., Akpınar, F., Poyrazoğlu, S., ve Aslaner, H.

- (2011). Prevalence of depression among Turkish university students and related factors. *Turkish Journal of Public Health*, 9(3), 133-143.
- Güngörmüş, K., Okanlı, A., ve Kocabeyoğlu, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 6(1), 9-14.
- Hayley, A.C., Downey, L.A., Stough, C., Sivertsen, B., Knapstad, M., ve Overland, S. (2017). Social and emotional loneliness and self-reported difficulty initiating and maintaining sleep (DIMS) in a sample of Norwegian university students. *Scandinavian Journal of Psychology*, 58(1), 91-99.
- Herrero, A. A., Sábado, J. T., ve Benito, J. G. (2013). Associations between emotional intelligence, depression and suicide risk in nursing students. *Nurse Education Today*, 34, 520-525.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Envanterinin geçerliliği üzerine bir çalışma, *Psikoloji Dergisi*, 6(22), 118-122.
- Hür, S. D., Andsoy, I. I., Şahin, A. O., Kayhan, M., Eren, S., Zünbül, N., ... İnanmaz, N. (2014). Karabük Üniversitesi sağlık yüksekokulu öğrencilerinde depresif belirtiler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 5(2), 72-76.
- İskender, H., Dokumacıoğlu, E., Kanbay, Y., ve Kılıç, N. (2018). Üniversite öğrencilerinde sağlıklı yaşam ve depresyon puan düzeyleri ile ilgili faktörlerin belirlenmesi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(4), 414-423.
- Kahyaoğlu Süt, H., Küçükkaya, B., Cumur, E., ve Özdemir, E. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin sosyal ve entelektüel aktiviteleri ile akademik başarı durumları ve yaşam doyumları arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 9(2), 326-334.
- Karakuş, N. (2017). *60-72 ay çocukların sosyal problem çözme becerilerinin anne tutumları açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Khanekeshi, A., ve Basavarajapp, (2011). The relationship of academic stress with aggression, depression and academic performance of college students in Iran. *Journal on Educational Psychology*, 5(1), 24-31.
- Koç, B., Terzi, Y., ve Gül, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri ile kişilerarası problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 369-390.
- McIntosh, E., Gillanders, D., ve Rodgers, S. (2010). Rumination, goal linking, daily hassles and life events in major depression. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 17(1), 33-43.
- Kuzay, D. (2019). Tıp fakültesi, sağlık yüksekokulu ve sağlık meslek yüksekokulu öğrencilerinde depresyonun aile-arkadaş ilişkisine ve akademik başarıya etkisi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 576-580.
- Öner Altuok, H., ve Üstün, B. (2013). The stress sources of nursing students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(2), 760-766.
- Özdel, L., Bostancı, M., Özdel, O., ve Oğuzhanoğlu, N. K. (2002). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 155-61.
- Papazisis, G., Nicolaou, P., Tsiga, E., Christoforou, T., ve Sapountzi-Krepia, D. (2014). Religious and spiritual beliefs, self-esteem, anxiety, and depression among nursing students. *Nursing & Health Sciences*, 16(2), 232-238.
- Parker G, Brotchie H. Gender differences in depression. *International Review of Psychiatry*. 2010; 22(5): 429-436.
- Pulido, M., Augusto, J. M., ve Lopez, E. (2012). Sources of stress in nursing students: A systematic review of quantitative studies. *International Nursing Review*, 59, 15-25.
- Rickwood, D., Deane, F. P., Wilson, C. J., ve Ciarrochi, J. (2005). Young people's help-seeking for mental health problems. *Australian e-journal for the Advancement of Mental Health*, 4, 218-251.
- Roberts, S. J., Glod, C. A., Kim, R., ve Houchell, J. (2010). Relationships between aggression, depression, and alcohol, tobacco: Implications for healthcare providers in student health. *Journal of the American Association of Nurse Practitioners*, 22(7), 369-375.
- Scholder, S. V. H. K., Smith, G. D., Lawlor, D. A., Propper, C., ve Windmeijer, F. (2012). The effect of fat mass on educational attainment: examining the sensitivity to different identification strategies. *Economics & Human Biology*, 10(4), 405-418.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., ve Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirliği. *Kriz Dergisi*, 1(3), 139-42.
- Seçim, Ö. Y., Alpar, Ö., ve Algür, S. (2014). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık: Akdeniz Üniversitesi'nde yapılan ampirik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(48), 200-215.
- Stephens, T. M. (2013). Nursing student resilience: A concept clarification. *Nursing Forum*, 48(02), 125-133.
- Şahin, İ. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmen istihdamı ve mesleki geleceklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1167-1184.
- Şahin, G., ve Buzlu, S. (2017). Hemşirelik öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın öz yeterlik sosyal destek ve etkili baş etme ile ilişkisinde algılanan stresin aracı rolü. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(2), 122-136.
- Taslak, S., ve Işııkay, Ç. (2015). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin eğitim algıları ile kaygı ve umutsuzluk düzeylerine yönelik bir araştırma: Sağlık yüksekokulu örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 108-115.
- Tekir, Ö., Yaşar, Ö., Çevik, C., Dikoğlu, M., ve Kaymak, G. Ö. (2018). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin depresyon ve benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 15-21.
- Tung, Y. J., Lo, K. K., Ho, R. C., ve Tam, W. S. W. (2018). Prevalence of depression among nursing students: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*, 63, 119-129.
- Üstün, G., Dedekoç, S., Kavalah, T., Öztürk, F., Sapcı, Y., ve Can, S. (2014). Üniversite son sınıf öğrencilerinin iş bulmaya ilişkin umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Amasya*

-
- Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 200-221.
- Ulaş, B., Tatlıbadem, B., Nazik, F., Sönmez, M., ve Uncu, F. (2015). Üniversite öğrencilerinde depresyon sıklığı ve ilişkili etmenler. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 71-75.
- Vasconcelos, E. M. D., ve De Martino M. M. F. (2017). Predictors of depressive symptoms among nurses of intensive care unit. *Escola Anna Nery*, 21(3), 1-8.
- World Health Organization, (2018). *Depression A Global Public Health Concern*. Erişim tarihi: 12.01.2020, http://who.int/mental_health/management/depression/en/
- Yalçın, S., ve Açıkgöz, İ. (2014). Sağlık bilimleri fakültesi son sınıf öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(26), 259-270.